

Dr. Nagy Sándor¹

A VÉDELMI IGAZGATÁS MINŐSÉGÉNEK ÉRTELMEZÉSI KERETE ÉS TÁRSADALMI RELEVANCIÁJA A 21. SZÁZADBAN

"THE INTERPRETATIVE FRAMEWORK AND SOCIETAL RELEVANCE OF DEFENCE ADMINISTRATION QUALITY IN THE 21-ST CENTURY"

Absztrakt: A 21. század biztonsági környezete új típusú kihívásokat teremt az állami működés egészében, azon belül pedig kiemelten a védelmi igazgatás rendszerében. A globális kockázatok – mint a hibrid fenyegetések, kibertérből érkező támadások, transznacionális krízisek, migrációs nyomás és természeti katasztrófák – olyan reziliens és adaptív védelmi igazgatási rendszert igényelnek, amely képes a lakosság biztonságának garantálására békeidőben, válsághelyzetekben és különleges jogrend idején egyaránt. A tanulmány célja, hogy feltárja a védelmi igazgatás minőségének értelmezési keretét a mai társadalmi elvárások, szempontjai alapján.

Kulcsszavak: lakosságvédelem, védelem igazgatás, katasztrófavédelem, reziliencia, hibrid fenyegetés

BEVEZETÉS:

A 2008-as gazdasági világválság óta eltelt időszak alapvető változásokat hozott az állam szerepének értelmezésében. Nemcsak a gazdaságirányítás és fiskális stabilitás kérdésköre vált újragondolandóvá, hanem a társadalmi kohézió, az állami reziliencia és a közbiztonság fenntartásának felelőssége is reflektorfénybe került. Az állam működésének egyik kulcstényezője a képesség, hogy válságidőszakban is megszakítás nélkül biztosítsa az alapvető közszolgáltatásokat, különösen azokat, amelyek közvetlenül befolyásolják a lakosság fizikai és egzisztenciális biztonságát. Ilyen közszolgáltatás a védelmi igazgatás is, amely az állam szuverenitásának megőrzéséhez, a közrend fenntartásához, valamint a társadalmi normarendszerek zavartalan működéséhez járul hozzá.

A védelmi igazgatás – különösen a 21. századi kihívások tükrében – nem pusztán jogi-adminisztratív funkció, hanem az állam biztonságpolitikai stratégiájának operatív megvalósító eleme.

¹ Dr. Nagy Sándor alezredes, NKE HHK oktató, Katonai Műszaki Doktori Iskola, nagysandor.phd@gmail.com, (ORCID: 0000-0001-9774-8434)

A globalizált biztonsági térben a fenyegetések már nem kizárólag konvencionális katonai formában jelentkeznek, hanem megjelentek a hibrid hadviselés eszközei, a kibertérből érkező támadások, a kritikus infrastruktúrák elleni szabotázsakciók, a dezinformációs műveletek, valamint a komplex, többdimenziós humanitárius válságok (például tömeges migráció vagy egészségügyi járványok). Mindezek olyan helyzeteket generálnak, amelyekben a védelmi igazgatás minősége, szervezeti rugalmassága és társadalmi elfogadottsága nem csupán operatív, hanem stratégiai jelentőségűvé válik.

Ennek megfelelően a modern védelmi igazgatási rendszer nem korlátozódhat a klasszikus államvédelmi paradigmákra – vagyis a fizikai védelemre és a katasztrófa-elhárításra –, hanem komplex, anticipatív, több szintű és több szereplős koordinációs struktúrává kell válnia. A társadalmi stabilitás nem érhető el kizárólag hatósági eszközökkel: szükséges a civil társadalom, az önkormányzatok, a magánszektor és a lakosság bevonása is. A reziliens állam nemcsak reagál a kihívásokra, hanem képes a kockázatok előrejelzésére, strukturált felkészítésére és gyors válaszadásra egyaránt – ebben pedig a védelmi igazgatás működési minősége kiemelkedő mérce.

A MINŐSÉG FOGALMÁNAK ELMÉLETI MEGALAPOZÁSA

A minőség kérdése sokrétű, több tudományágban eltérően értelmezett fogalom. Filozófiai értelemben a minőség a dolgok lényegét jellemző tulajdonságok összessége [1]. Gyakorlati megközelítésben a minőség nem más, mint egy termék vagy szolgáltatás megfelelősége az elvárásokhoz viszonyítva [2].

A minőség fogalma nemcsak a gyakorlati vezetélméletben, hanem a klasszikus filozófiában is központi jelentőséggel bír. Egyes metafizikai irányzatok – így például az indiai vaisésika rendszer vagy az arisztotelészi hagyomány – szerint minőség nélkül nincs szubsztancia [3]. Vagyis a dolgokat nem lehet pusztán absztrakt entitásként értelmezni; azok csak az őket jellemző tulajdonságok (minőségek) révén ragadhatók meg és különböztethetők meg más dolgoktól. Ha e tulajdonságok – például a forma, funkció, viselkedés – megváltoznak, akkor a tárgy lényegi azonossága is megkérdőjeleződik. A minőség tehát nem járulékos attribútum, hanem ontológiai meghatározottság, a dolog „valósága” – egyfajta létezésfeltétel.

Ez az értelmezési keret különösen hasznos, amikor a védelmi igazgatás rendszerét vizsgáljuk, hiszen maga a rendszer is csak akkor létezik „védelmi igazgatásként”, ha a minőség (mint például megbízhatóság, reagálóképesség, társadalmi elfogadottság) bizonyos szinten teljesül. Enélkül funkcionálisan és tartalmilag is elveszíti lényegét.

A minőség fogalma a modern vezetéstudományban is központi szerepet kapott, különösen a szervezeti működés hatékonyságának és megbízhatóságának vizsgálatában. A klasszikus minőségiskola egyik meghatározó alakja, Philip B. Crosby a minőséget nem esztétikai vagy szubjektív kategóriaként, hanem a követelményeknek való megfelelésként definiálta [4]. Négy alapelve máig érvényes a minőségmenedzsment gyakorlatában:

1. A minőség a követelményeknek való megfelelés, nem elegancia.
2. A minőség biztosítása megelőzéssel érhető el, nem utólagos értékeléssel.
3. A valódi minőséget a nulla hiba jellemzi.
4. A minőség mérőszáma a nem megfelelés költségé.

Crosby felfogása szerint tehát a minőség nem elvont, filozófiai természetű fogalom, hanem strukturált és mérhető teljesítménymutató, amely meghatározza egy rendszer funkcionalitását és fenntarthatóságát. A védelmi igazgatás értelmezési keretében ez különösen fontos: a minőség nemcsak jogszabályi megfelelést, hanem társadalmi elvárásokhoz való illeszkedést, megelőzés-központú működést és minimális hibakockázatot is feltételez. Ily módon a minőség nem csupán egy kívánatos célállapot, hanem a rendszer működési és legitimációs feltétele is egyben.

Garvin modellje lehetővé teszi, hogy a minőséget különböző szervezeti és társadalmi szereplők szempontjából is értékeljük. A védelmi igazgatás minősége így egyszerre jelenti a jogszabályi megfelelést, a műveleti hatékonyságot, a társadalmi elfogadottságot és az erőforrások optimális felhasználását. Ez a komplexitás indokolja, hogy a védelmi igazgatást minőségi aspektusból ne egyetlen metrika, hanem többdimenziós indikátorrendszer alapján vizsgáljuk.

A védelmi igazgatás esetében a minőség fogalma olyan rendszerszintű alkalmasságot jelöl, amely az állampolgári elvárások és a közösségi biztonság igényeinek teljesítésére irányul. Egy minőségi védelmi igazgatási rendszer nem csupán az előírt jogszabályi követelmények formális teljesítését jelenti, hanem képes a társadalom dinamikusan változó elvárásait – különösen a transzparens információáramlást, a gyors és szakszerű reagálási képességet, a megelőzés rendszerébe ágyazott előrejelzési mechanizmusokat, valamint az állampolgárok aktív bevonásának lehetőségét – hatékonyan és következetesen integrálni. A társadalmi legitimáció és közbizalom megőrzésének alapfeltétele, hogy a rendszer érzékelhetően képes legyen anticipálni a fenyegetéseket, csökkenteni a sebezhetőségeket, valamint biztosítani az intézményi válaszadási mechanizmusok koherenciáját és időbeliségét.

A minőség tehát nem egyetlen attribútum, hanem komplex, többszintű és interdependens működési kritériumrendszer, amelyben a hatékonyság, a rugalmasság és a lakosság irányában mutatott nyitottság egyaránt kulcsszerepet játszik.

A VÉDELMI IGAZGATÁS TÁRSADALMI FUNKCIÓJA:

A védelmi igazgatás a társadalmi szolgáltatások azon típusába tartozik, amelynek működése közvetlenül nem érzékelhető a mindennapi élet során, mégis alapvetően meghatározza a közbiztonság és a társadalmi stabilitás fenntartását. Lakossági szemszögből akkor válik értelmezhetővé valódi szolgáltatásként, ha működése látható, hozzáférhető, kiszámítható és elszámoltatható módon jelenik meg. Láthatóság alatt nem csupán fizikai jelenlét értendő, hanem az is, hogy az állampolgárok rendelkeznek releváns ismeretekkel a rendszer céljáról, struktúrájáról és kompetenciáiról. A hozzáférhetőség vonatkozik arra a képességre, hogy krízishelyzetben a lakosság ténylegesen kapcsolatba tud lépni a védelmi igazgatás intézményeivel, és számíthat azok támogató jelenlétére.

A kiszámíthatóság különösen fontos a társadalmi bizalom fenntartása szempontjából: a védelmi igazgatás akkor minősül megbízhatónak, ha az alkalmazott eljárások koherensek, jogilag megalapozottak és időben kiszámíthatók. A funkcionális hatékonyság mellett tehát egyre nagyobb hangsúlyt kap az állampolgári percepció is, amely hosszú távon a védelmi igazgatás társadalmi beágyazottságának, elfogadottságának és fenntarthatóságának záloga. A szolgáltatáselvű megközelítés lényege tehát nem pusztán a krízisre adott válasz, hanem a rendszer proaktív jelenléte a közösségi térben, amely elősegíti az állampolgárok biztonságtudatosságát, és hozzájárul a társadalmi reziliencia megerősítéséhez.

LAKOSSÁGVÉDELEM A HIBRID FENYEGETÉSEK KORÁBAN:

A 21. század második évtizedének tapasztalatai rávilágítottak arra, hogy a lakosságvédelem nem csupán egy szűken értelmezett katasztrófavédelmi vagy honvédelmi funkció, hanem a nemzeti biztonság integrált, többdimenziós alrendszere. A COVID-19 világjárvány globális következményei, a szomszédos Ukrajnában zajló fegyveres konfliktus, valamint az európai energetikai és logisztikai rendszerek fokozódó sérülékenysége világossá tették, hogy a lakosságvédelem nem lehet kizárólag reaktív jellegű, hanem a védelmi igazgatásnak proaktív, adaptív és anticipatív logikára kell épülnie. A válságok nem csupán a fizikai biztonságot fenyegetik, hanem érintik az információs tér stabilitását, a mentális közérzetet, valamint az egzisztenciális biztonság különböző dimenzióit is.

A modern lakosságvédelemnek ezért át kell lépnie a hagyományos fizikai védelem keretein, és be kell építenie a pszichológiai támogatás, az információs transzparencia, valamint a gazdasági és logisztikai reziliencia elemeit is. A dezinformációs műveletek, az online pánikkeltés vagy a társadalmi polarizáció szándékos fokozása olyan aszimmetrikus eszközök, amelyek a lakosság biztonságérzetének aláásásával közvetett módon csökkentik az állam mozgásterét. Ennek elhárítása, a társadalmi kohézió fenntartása és a kritikus infrastruktúrákhoz kapcsolódó lakossági szolgáltatások működőképessége nemcsak technikai, hanem társadalomlélektani és politikai kihívás is.

A hibrid hadviselés környezetében a lakosságvédelem nem választható el a nemzeti stratégiától. A védelmi igazgatás minősége pedig végső soron azon mérhető, hogy mennyire képes átfogó és integrált válaszokat adni a komplex fenyegetésekre, valamint biztosítani az állampolgárok fizikai, mentális és társadalmi védettségét egyaránt.

A MEGELŐZÉS ÉS FELKÉSZÜLÉS SZEREPE:

A védelmi igazgatás minőségének egyik kulcstényezője a megelőző és felkészítő funkciók hatékonysága, amely nem csupán az eseményekre adott válaszreakciók gyorsaságában, hanem a veszélyek anticipálásában, az állami és társadalmi kapacitások előzetes mozgósításában is testet ölt. A megelőzés elsődlegesen a jogalkotás szakszerűségére, a kockázatelemzés intézményesített mechanizmusaira, valamint a hatósági és szakmai ellenőrzés rendszerességére és következetességére épül. Ezek az elemek nemcsak az események bekövetkezésének valószínűségét csökkentik, hanem hozzájárulnak ahhoz is, hogy a társadalom – mint kollektív aktor – felkészült és ellenálló legyen a rendkívüli helyzetekkel szemben.

A felkészülés alatt nemcsak az állami szervek válságterveinek kidolgozása, hanem a lakosság tudatosságának fejlesztése, a civil társadalom bevonása és a képzési-gyakorlási rendszerek rendszeres működtetése is értendő. A nemzeti reziliencia egyik legfontosabb indikátora, hogy a társadalom mekkora mértékben képes felismerni a fenyegetéseket, és milyen mértékben érti az állami válaszlépések logikáját, legitimációját.

Ugyanakkor a megelőzést akadályozhatja a jogi túlszabályozottság, a bizalomhiány a hatóságok irányába, vagy az olyan politikai kitettség, amely egyes intézményeket sérülékennyé tesz a társadalmi kritikával szemben. A túl gyakori vagy szigorú ellenőrzés például elidegenítheti a célcsoportokat, míg a túlzott bizalom a spontán társadalmi reakciókban kockázatokat rejthet. Ezért a sikeres megelőzési rendszer ismérve a szakmai professzionalizmus, az arányosság és a társadalmi elfogadottság egyidejű biztosítása.

A megelőzési és felkészülési intézkedések szerepe különösen az iparbiztonság területén fontos, amelynek során a védelmi, szervezési és irányítási intézkedéseket kell az üzemeltetőknek bevezetniük [6]. A különböző válsághelyzeti intézkedések természetesen eltérnek egymástól és jelentős mértékben függnak az üzemspecifikus jellemzőktől és az adott telephely szerinti település veszélyeztetettségétől [7, 8].

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány célja az volt, hogy feltárja a védelmi igazgatás minőségének értelmezési keretét a 21. század biztonságpolitikai kihívásainak tükrében. Rámutat arra, hogy a klasszikus államvédelmi funkciók ma már nem elegendőek a komplex, hibrid jellegű fenyegetések kezeléséhez. A védelmi igazgatás minősége a rendszer adaptivitásán, előrejelző képességén, transzparenciáján, valamint a társadalmi elvárásokhoz való illeszkedésén keresztül mérhető. A lakosságvédelem központi szerepe, a megelőzés és felkészülés minősége, valamint az intézményi koherencia mind olyan tényezők, amelyek együttesen határozzák meg a védelmi igazgatás társadalmi beágyazottságát és stratégiai jelentőségét. A végkövetkeztetés, hogy a védelmi igazgatás akkor tekinthető korszerűnek és hatékornak, ha nemcsak a reagálóképessége, hanem előrelátása, kommunikációs készsége és társadalmi elfogadottsága is magas szinten biztosított. Ez nem csupán szakpolitikai, hanem közbizalmi kérdés is, amely a nemzeti reziliencia egyik alapfeltétele.

IRODALOM JEGYZÉK

[1] JUHÁSZ JÓZSEF: Magyar értelmező kéziszótár 2. kiadás, Akadémiai Kiadó Budapest 1975. ISBN 963-05-0731-5

[2] DR. BERÉNYI LÁSZLÓ SZERK.: Minőségügy alapjai, Miskolci Egyetem, Vezetéstudományi Intézet 2011.

Online: http://www.szervez.uni-miskolc.hu/blaci/minmen/minsg_fogalma.html (2014. február 25.)

[3] SCHMIDT JÓZSEF: Az ind filozófia. Genius Kidó, Budapest 1923. Elektronikus kiadás, Terebess Ázsia E-tár. Online: <http://terebess.hu/keletkultinfo/schmidt2.html> (2014. február 24.)

[4] CROSBY P. B.: Quality is Free. McGraw-Hill, Ney York 1979. ISBN 0-07-014512-1.

[5] TAMÁS JÁNOS, DR JUHÁSZ CSABA, DR. PREGUN CSABA, DR. NAGY ATTILA, SZŐLLŐSI NIKOLETT, GERŐCZI VIKTÓRIA, FLÓRIÁN TÜNDE: Globális környezeti problémák és társadalmi hatásuk II. 2011 Debreceni Egyetem Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma, Online: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0032_fogyasztovedelem/0032_fogyasztove

delem.pdf (2014. március 19).

[6] KÁTAI-URBÁN, M. et. al. 2023. "Identification Methodology for Chemical Warehouses Dealing with Flammable Substances Capable of Causing Firewater Pollution" *Fire* 6, no. 9: 345. <https://doi.org/10.3390/fire6090345>

[7] MIHÁLY, I. et. al. "Experimental Study to Determine the Leakage Area of Single-Leaf Smoke Control Doors in the Design of Pressure Differential Systems" *Fire* 8, no. 1: 5. <https://doi.org/10.3390/fire8010005>

[8] ALMÁSI, Cs. - KÁTAI-URBÁN, L. - CIMER, Zs.: ABV-felderítő eszközök bemutatása és fejlesztési lehetőségei. *Védelem Tudomány* 8 : különszám pp. 195-205. (2023)